

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เด็กวัยเรียนเป็นกลุ่มประชากรที่มีความสำคัญยิ่งซึ่งจะเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต หากเด็กวัยเรียนเหล่านั้นเป็นผู้มีสุขภาพที่ดีก็จะเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ โดยความหมาย การมีสุขภาพดี คือ ความสมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และมีสังคมที่ดี สุขภาพที่ดีจึงเป็นเป้าหมายของชีวิตและสังคม (ประเวศ วะสี, 2536, หน้า 53) เป็นปัจจัยพื้นฐานแห่งชีวิต เป็นสิ่งสำคัญสูงสุดที่มนุษย์ทุกคนปรารถนาซึ่งไม่ใช่เพียงแค่ภาวะที่ปราศจากโรค หรืออาการทุพพลภาพ เท่านั้น (WHO, 1998, P.39) การที่บุคคลจะมีสุขภาพดีนั้นมาจากปัจจัยทางพันธุกรรม สังคม สิ่งแวดล้อม การบริการทางการแพทย์และสาธารณสุข รวมถึงพฤติกรรม ซึ่งมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน โดยเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า พฤติกรรม เป็นปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดสุขภาพของบุคคล โรคหลายโรคมีสาเหตุมาจากพฤติกรรมของบุคคลและพฤติกรรมบางพฤติกรรมมีความสัมพันธ์กับการมีสุขภาพที่ดีขึ้น การมีชีวิตที่ยืนยาวขึ้นและลดความเสี่ยงต่อการเกิดโรค

โรคที่เกิดขึ้นกับเด็กนักเรียนในปัจจุบันมีหลายโรคที่เป็นผลมาจากพฤติกรรมสุขภาพที่ไม่เหมาะสม อาจจะเป็นเนื่องจากเด็กวัยนี้ไม่ได้รับการส่งเสริมสุขภาพ เช่น การออกกำลังกาย การรักษาความสะอาดของร่างกาย และการรับประทานอาหาร ซึ่งเป็นพฤติกรรมสุขภาพที่เด็กจะต้องมีการเรียนรู้และการฝึกปฏิบัติจึงจะเกิดเป็นพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม เด็กวัยเรียนเป็นวัยที่มีการเรียนรู้ สังเกตได้จากนิสัยการบริโภคที่ยึดติดกับรสชาติของอาหาร รับประทานอาหารไม่ครบ 3 มื้อ เลือกรับประทานอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการต่ำ บริโภคตามกระแสนิยมและการโฆษณา จาก การสำรวจด้านสุขภาพของเด็กทั้งประเทศเมื่อปี 2544 พบเด็กชายมีความชุกของภาวะอ้วนสูงกว่าหญิง ความชุกเด็กอ้วนในเขตกรุงเทพมหานครมากที่สุดร้อยละ 16 รองลงมาคือ ภาคกลาง ภาคเหนือภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือร้อยละ 4.7 ประมาณค่าในประชากรเด็กไทย ได้ว่า เด็กไทยอายุ 2 – 18 ปี จำนวน 17.2 ล้านคน เป็นเด็กอ้วนเริ่มอ้วนรวมกัน 1.27 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 7.38 และมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อย ๆ (เครือข่ายวิจัยสุขภาพ มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ, 2007) นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กอ้วน ร้อยละ 25 มีไขมันในเลือดสูง ร้อยละ 10 มีความดันโลหิตสูง และมีเด็ก

ป่วยด้วยโรคเบาหวานเพิ่มขึ้นจากรายงานการศึกษาข้อมูลผู้ป่วยเบาหวานที่ได้รับการรักษาในสถานพยาบาล 11 แห่ง ในกรุงเทพฯ เชียงใหม่ นครราชสีมา จำนวน 9,419 คน พบว่า เป็นผู้ป่วยเด็กกับวัยรุ่นจำนวน 250 ราย ในจำนวนนี้ ร้อยละ 18.4 เป็น เบาหวานชนิดไม่พึ่งอินซูลิน ซึ่งในอดีตพบเด็กและวัยรุ่นที่เป็นเพียงร้อยละ 1-2 เท่านั้น (สำนักโรคไม่ติดต่อ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข) นอกจากนี้ยังมีเด็กฟันผุเพิ่มมากขึ้น จากรายงานสำรวจภาวะทันตสุขภาพแห่งชาติได้ระบุว่าในระหว่างปี 2543 – 2544 (กองทันตสาธารณสุข กรมอนามัย, 2545) เด็กไทยอายุ 12 ปีมีฟันแท้ถึงร้อยละ 57 โดยมีสาเหตุมาจากพฤติกรรมบริโภคขนมขบเคี้ยวและน้ำอัดลม

ข้อมูลการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการบริโภคของเด็กพบว่า มีแนวโน้มนิสัยการบริโภคขนมขบเคี้ยว น้ำอัดลม บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป และอาหารที่ใส่สารปรุงรส เพิ่มมากขึ้น ค่าใช้จ่ายเป็นค่าขนมขบเคี้ยวของเด็กเฉลี่ยวันละ 26 บาทต่อคนต่อวัน โดยค่าใช้จ่ายดังกล่าวสูงคิดเป็นร้อยละ 40 ของค่าใช้จ่ายที่ได้รับต่อวัน (ข้อมูล เดือนมีนาคม 2550 สำรวจโดยสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค โครงการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ สำนักวิจัยเอแบคโพล) ซึ่งมีผลมาจากภาวะแวดล้อมที่เกื้อหนุนการบริโภค ได้แก่ การโฆษณากระตุ้นในรายการโทรทัศน์ รูปปลั๊กอินสีสันหือที่นำเสนอ การจำหน่ายที่เข้าถึงง่าย โดยเฉพาะในโรงเรียนและหน้าโรงเรียน แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีปัจจัยด้านอื่น ๆ ที่สำคัญ ทั้งความรู้และการรับรู้ถึงโทษและพิษภัยบทบาทของผู้ปกครองในการจำแนกเพื่อเลือกบริโภคอาหารที่เหมาะสมขาดความตระหนักและขาดการดูแลเอาใจใส่ซึ่งสิ่งเหล่านี้ต้องได้รับการแก้ไขพร้อมๆ กัน เพราะไม่เช่นนั้นแล้วเด็กจะกลายเป็นเป้าหมายทางการตลาดในการลงทุนผลิตขนมและได้รับผลกระทบทางสุขภาพอย่างมาก

การดำเนินงานโดยภาครัฐเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต โดยมีนโยบายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพและโครงการเด็กไทยทำได้ ของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งมีวัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมให้เด็กวัยเรียนมีสุขภาพที่ดี มีเกณฑ์การประเมินผลการดำเนินงานสำหรับ โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการที่ครอบคลุมถึง 7 องค์ประกอบ จังหวัดเชียงใหม่มี โรงเรียนประถมศึกษา ร้อยละ 70.87 ที่ผ่านการประเมินเป็น โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ อำเภอฟ่างมีโรงเรียนประถมศึกษาผ่านเกณฑ์การประเมินร้อยละ 83.93 จากการดำเนินงานประเมินโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของอำเภอฟ่างพบว่ามีความแตกต่างกันระหว่าง โรงเรียนที่ผ่านการประเมินระดับทองในด้านการใช้ตามเกณฑ์มาตรฐาน โดยความแตกต่างที่กล่าวถึงคือสิ่งที่สังเกตได้ เช่น ผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงาน ความสมบูรณ์ของระเบียบงาน ระบบข้อมูลคุณภาพของวัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้เป็นต้น และพบว่ายังมีหลายโรงเรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินขั้นพื้นฐานองค์ประกอบด้านโภชนาการและอาหารปลอดภัย คิดเป็นร้อยละ 16.07 โดยเกณฑ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเฝ้าระวังป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านโภชนาการ รวมถึงการส่งเสริมให้บุคลากรและนักเรียนได้รับอาหารที่มีความปลอดภัยมีคุณค่าทางโภชนาการครบถ้วนสอดคล้องกับมาตรฐาน

การศึกษาที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีสุขนิสัยสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีซึ่งเป็นแนวทางการป้องกันพฤติกรรมบริโภคอาหารที่ไม่เหมาะสมแก่เด็กนักเรียนและส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพที่ดีให้เกิดขึ้นแก่เด็กนักเรียน

การศึกษานี้มุ่งเน้นที่จะศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการบริโภคอาหารของเด็กชั้นประถมศึกษาที่ได้รับอาหารที่ไม่มีประโยชน์หรือให้คุณค่าทางอาหารต่ำมีผลกระทบต่อสุขภาพทำให้เด็กไม่ได้รับหรือได้รับสารอาหารสำคัญที่จำเป็นต่อการเจริญเติบโตของร่างกายและการพัฒนาทางสติปัญญาและป้องกันการเกิดโรคที่จะเกิดขึ้นได้ ผลการศึกษานี้จะเป็นแนวทางสร้างความเข้าใจและความร่วมมือของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและครูในการดำเนินงาน โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพจนสามารถยกระดับโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพให้ผ่านเกณฑ์ตัวชี้วัดด้านพฤติกรรมการบริโภคอาหารได้

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการบริโภคอาหารของเด็กนักเรียนประถมศึกษา
2. เพื่อหาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการบริโภคอาหารของเด็กนักเรียนประถมศึกษา

คำถามการศึกษา

ปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อพฤติกรรมการบริโภคอาหารของเด็กนักเรียนประถมศึกษา

ขอบเขตของการศึกษา

การวิจัยนี้ศึกษาพฤติกรรมการบริโภคของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 โรงเรียนในเขตอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ และศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการบริโภค ทำการศึกษาตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน 2550 ถึงเดือน เมษายน 2551

คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

พฤติกรรมการบริโภค หมายถึง กิจกรรมหรือปฏิกิริยาที่เกี่ยวข้องกับการรับประทาน อาหาร ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมภายในหรือภายนอก ได้แก่ การกินอาหาร การดื่มเครื่องดื่ม การเลือกซื้ออาหาร ขนม เครื่องดื่ม

อาหาร หมายถึง สิ่งที่เด็กนักเรียนกินเข้าไปทั้งที่มีประโยชน์และไม่มีประโยชน์ ได้แก่ ข้าว สิ่งที่กินกับข้าว ขนม เครื่องดื่ม แต่ไม่รวมถึงสิ่งที่กินเพื่อเป็นอาหารเสริม เช่น วิตามิน

เด็กนักเรียนประถมศึกษา หมายถึง นักเรียนที่กำลังศึกษาในระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 โรงเรียนในอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่